

სალიტერატურო და სამეცნიერო ნახაზებიანი ზაზუთი. ზაგოდის ყოველ კვირა დღეს.

№ 12.

მარტი 12 1895 წ.

№ 12.

შინაარსი: პავლე ალექსანდრეს ძე ჩხაიძის სიკვდილის გამო გ. წერტილისა. — სამიზარი ლექსი აკეთსა. — სხვადასხვა ამბები. — გაზეთი „კორეა“ და ვრონგუბა ნ. უორდანიასი. — ღაღისა და უინ“ და უწილის ლაიაგები მახავადისა. — ოცდახუთი წლის დღესასწაულობა პროფესორის თ. ი. თარხნიშვილის სამეცნიერო მოღვაწეობისა გ. წერტილისა. — ჩემს მტარვალს, ლექსი გორცხისი — სვიმონ ხელთ გ. ბარნოვისა. — განცხადებანი.

თბილისის ქალაქის გამგეობა და განსვენებულის თფილისის ქალაქის თავის პაპლმ ალმსანდარს ძის იზმაილოვის ხსენების პატივსაცემთ შემდგარი კამისია აით საყოველთაოთ აცხადებენ, რომ მარტის 12 ნაშუადღის 1¹/₂-ზე ვანქის საკრებულო ტაძარში გადახდილ იქნება პანაშვიდი მიკვალეებულის სულის მოსახსენებლათ.

† პავლე ალექსანდრეს ძე იზმაილოვი

სმ კაცის მოულოდნელმა და უდროით გადაცვლებამ თანასწორათ შეაწუხა შისი მეგობრები და მოწინააღმდეგენი. მასში დაკარგა საზოგადო საქმისთვის თავგანწირული მებრძოლი არამც თუ თფილისის ქალაქმა, არამედ თფით იმ ხალხმა, რომელსაც გეარტომობით ის ეკუთვნოდა.

იზმაილოვისთანა კაცები შეადგენენ ყოველს ნაციოში ძვირფასს მოვლენას. ამისთანა ნიჭიერებით და მხნეობით აღჭურვილი კაცი თუ თავისუფალს ერსში დაიბადა, მაშინ ის ხდება მეთაური მთელი ერისა, რომლის წარმატების კვალსაც მიდევს მისი ერთი. ხოლო დამოკიდებულ ერში მას ჩვეულებრივ ფრთები აქვს შეკეცილი, მაგრამ მისი ფრთების მძლავრათ ფართქუნი მინც სავაზო წარმატების კვალს აჩენს ცხოვრებას და აყენებს თავის ერს წარმატების გზაზე.

ამის მხრით იზმაილოვის პაპა იყო ერთი ახალგაზდა ტყვეთ წამოყვანილი სომეხი, როცა 1790 წელს სუფოროვმა აიღო ბესარაბიაში ოსმალეთის ციხე იზმაილი. ამის გამო ამ სომხის ტყვეს რუსის ჯარში უწოდეს გვარათ იზმაილოვი, ესე იგი იზმაილის ციხიდან წამოყვანილი. დღის მხრით იზმაილოვის პაპის მამას ეძახდნენ ექიმ-ალას და იყო ქართლის უკანასკნელი მეფის გიორგის კარის ექიმი. ამის შთამომავს დაერქვა გვარათ ექიმ-ალის შეილები, არუ ექიმიანები, შემდეგ რუსეთის მთავრობის დამკვიდრებისა საქართველოში ეს გვარი გადასხეფურდა აკიოვათ.

ექიმის შთამომავლობა ყოველთვის საპატიო გვართ მიიღებოდა თფილისში. პ. ალ. იზმაილოვი დაიბადა 1852 წელს და გაიზარდა თფილისში. იმან ჩინებულათ გაათავა თფილისის გიმნაზია და გაემგზავრა პეტერბურგის უნივერსიტეტში. აქ პირველსავე კურსში მოხდა სტუდენტების არეულობა და პაუელ იზმაილოვი 1869 წლის გასულს დაბრუნდა ქალაქში.

თფილისის გაზრთებმა ბევრი მხრით გავაცუნეს იზმაილოვის შესანიშნავი მოღვაწეობა. იზმაილოვამდის თფილისი ბევრი არა იყო რა. ეს იყო ერთი ძველი აღმოსავლეთის ქალაქი, საცა არც სისუფთავე და არცა რა საქალაქო საზოგადო დაწესებულებანი მოიქცებოდნენ. 1879 წელს გახდა თუ არა იზმაილოვი ქალაქის მდიენათ, მან თითქოს ქალაქის საქმეებს ჩაბურა სოციალისტის სული თავ ში და უფალავი შრომისა, შორს გამჭვრეტელობისა და მხნეობის წყალობით. ჩვენ მოკლეთ მოვიყვანთ აქ მისი მეთაურობით და ჯაფით მომხდარ ცვლილებებს, რომელთაც ასეთი დიდებული სახე მისცეს დღეს თფილისს. მისი მეთაურობით აიყო საქალაქო საბლი, დაარსდა საუნივერსიტეტო კაპიტალი, საქალაქო ბანკი, ქალაქის საერაო კასა, მიღებით წყლის გაყვანა ქალაქში, თფილისის ცხენის რკინის გზა, მწაკაჟანის და ეერის ხიდების აგება, საქალაქო შკოლების დაარსება, საქალაქო სახელოსნო შკოლის გამართვა და პოლიტექნიკუმის გამართვის ნე-

ბის დართვა მთავრობისაგან. ამას გარდა ის შეიქნა ამ ბოლოს დროს მხნე და გამბედავი თფილისის ქალაქის ინტერესების დამცველი და ამ ინტერესებს მან შეუერთა მთელი ჩვენი ქვეყნის ინტერესებიც. ამ გარემოებით იმან შექნა თფილისი კავკასიის აქეთა მხრის ნამდვილ ცხოვრების ცენტრათ. მის მოძრაობას და საქმეებს ყველა ქალაქები და მაზრები გაფაც-ცებით აღდგენდნენ თვალყურს. პაუელ იზმაილოვი ამ თვის გასულს წავიდა პეტერბურგში არა მარტა ხელშეწყვე იმპერატორის ტახტზე აბაძების მისალმოკათვა, არამედ მან თან წაიღო ისეთი დიდი საქმეები საშინისტროში მოსაწავთ, რომ ამ საქმეების, ასე თუ ისე, გადაწყვეტაზე ბევრათ იყო დამოკიდებული ჩვენი საკუთარი ეროვნების საქმეების კეთილდღეობა. ამ მხრით ჩვენ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ პ. ა. იზმაილოვი დაეცა უღრაოვით ბრძოლის ევლზე, როგორც ყოველი თავგანწირული მეთაური სამშობლოსათვის.

1870 წელს პ. იზმაილოვი თავისი ამხანაგებით შევერდოვით და ივანოვითურთ (ახლანდელი ბათუმის საქალაქო გამგეობის წევრია) „დროება-სასაფლო“ გაზთის რუდაქციოში მოვიღენ ჩვენ (ნ. ნაკოლაძის, მ. მესხის და ჩემ) გასაცნობათ. ამ დროს მე და ნ. ნაკოლაძე ეპარტებდით სტამბის გამართვას. პ. იზმაილოვი მალე შექნა ჩვენი სწინაური ამხანაგი და ნახევარჯელ ჩვენთან ცხოვრებდა. მალე დაეარსეთ სტამბა შემდეგი სახელით გ. წერეთლის (ყოფილი დუბელირის) და ამხანაგობის სტამბა.

ამ სტამბის გამართვაში განსაკუთრებით ნ. ნიკოლაძე და პ. იზმაილოვი იღებდნენ მონაწილეობას. იმათ დააყენეს ფეხზე ეს სტამბა, რომლის გამეგებლათ და მმართველათ შეიქმნა თვით პ. იზმაილოვი. ამ სტამბას დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა „კრებულის“ დაარსებისათვის და იმ დროს ჩვენი პერიოდული ლიტერატურის გამოფხიზლებისათვის. პ. იზმაილოვი დღე-ღამე მუშაობდა ჩვენს რედაქციაში, სწავლობდა ქართულსა და წერს. ბოლოს ხშირათ დაიწყო მან „დროებაში“ წერილმანი ქალაქის ამბების მოტანა. 1872 წელს იბეჭდებოდა „კრებულში“ ჩემი სტატიები სასაფლო ბანკების გამართვაზე. უნდა აღვთარო, რომ ამ სტატიების მასალა სულ პ. იზმაილოვის შეკრებილია. ჩვენს ქალაქის ხელოსნებს ისე საინტერესოთ მიიჩნდათ ეს სტატიები, რომ ბოლოს იმ დროს თქიჩათ ყოფილი ანდრია კაჟანაძე მოვიდა ჩვენთან და გეთხოვა დაეეყარებინა ხელოსნებისათვის გამსესხებელი ამხანაგობა. პ. იზმაილოვი და მე მანინე მოვკიდეთ ამ საქმეს ხელი და ერთი თვის განმავლობაში შევეუდგინეთ ამხანაგობას საჭირო საანგარიშებელი წიგნე-

ბი: სამოცი ამხანაგი ჩეწერა და გამესხებელი ამხანაგობა დაარსდა; მმართველთა ამოერიჩიეთ თვით ანდრია კაპანაძე და ჩავაბრეთ მას გამართული ამხანაგობა. ამდროსვე პ. იზმაილოვი იღებდა ნ. ნიკოლაძესთან ერთად მანე ზონაწილებობას ესრეთ წოდებული ივანოვის დახლოთების დაარსებაში, რომელმაც ძალიან შეაჩეია მაშინდელ მოზარდთაობას წიგნების კითხვა. დადგა თუ არა ყველერი, პ. იზმაილოვმა, ნ. ნიკოლაძემ და მე გადაწყვიტეთ სანიმუშო მასკარადის გამართვა, რომ თვით მასკარადისათვის საზოგადოებრივი მნიშვნელობა ინივეცა. ამ მასკარადზე უნდა ეთქვათ მთავრობის კაცებისათვის ისეთი ოქუნჯობანი, რომ შეგამოხატული ყოფილიყო მათი მოქმედების ნაკულუვენება. მომეტებული ამ ოქუნჯობათაგანი იყო თვით პ. იზმაილოვისაგან შედგენილი და მან დაასწავლა მასკების სათქმელათ. ყველაზე უფრო საზოგადოების ყურადღება მიიქცია რუსულათ დახტამბულმა ოხუნჯურმა მასკარადის რეკლამამ, რომელმაც იყო ერთი პაწალი ტერატურული ფარსი. ის დაიტაცეს ათასობით და მასკარადში მოაწყდენ უმთავრესი მთავრობის მოხელენი გამომჩიებლიდან დაწყებული გუბერნატორამდის და ნამესტნიკის კანცელარიის მმართველამდის ზოგიერთებს მათგანს თუმცა ემწუთხან საოხუნჯო კეშმარატები, მაგრამ მიინც კმაყოფილი დარჩენ. როგორც მავალითათ გუბერნატორს ორლოვსის და,

დღევანდელს ოლქის სამმართველოს თავმჯდომარე კ—ჩს. იმ დროს პ. იზმაილოვი ქართული რედაქციების და სომხურის „მშაკის“ სული და გული იყო. იმის თაოსნობით დაარსდა საკერაო რედაქციების კრებები, სადაც საერთო ბაასით გადაეჭრილი ხოლმე საზოგადო კითხვებს. კრებები ჰხდებოდა „მშაკის“ რედაქტორის გრ. არწრუნის დარბაზში. ეს ის დრო იყო, როცა პროფესორი თარხნიშვილი საერო ლექციებს კითხულობდა თფილისში. ასეთ საქმეებში იყო პ. იზმაილოვი გართული 1873 წლამდის. ამ წელს ის ჩვენთან ერთათ გაემგზავრა საზღვარ გარეთ და, როცა დაბრუნდა, იგი შეუდგა საკუთარ ასპარეზობას თფილის ქალაქის საკეთილდღეოთ.

მაგრამ ამასთანვე არ შეგვიძლია არ მოვიხსენოთ ერთი მის მერე მოხდენილი შეცდომა, რომელსაც შთამოგება მას არას დროს არ აპატეგებს. ეს არის, მისი მეთაურობა უკანასკნელ არჩევანების საქმეებში, საცა იგი არ მოერადა ორ მენაბელ ხალხებს შორის მტრობის ჩამოგდებას. იგი შეიქნა საკუთარი ინტერესების მეძიებელი კაცების იარაღით და ბურჟუაზულ მჯიღებებს მოთავეთ. ამით მან უმტყუნა თავის მმართველების პრინციპს და ამის გამო ჩამოშორდენ მას მისა გულითადი ამხანაგებიც.

ბ. წარსული.

ს ა მ ძ ი მ ა რ ი

(პატონიშვილის ალე სანტი) პატრიოტის დასაფლავებაზე წარმოთქმული ლექსი)

მს საგულისხმოა დღევანდელი დღე
სავანებოა და სახსოვარი,
როგორც აჩრდილი ჩენი წარსულის
და მომავლის ნიშანი-ლაშკარი:

ამ გვარი გლოვა და ეს ტირილი
აღარ გეინახავს დიდი ხანია!..
ჩანს, რომ წასრულ დროს თვის ჩვეულება
საფლავში თან არ ჩაუტანია.

და ისევ თურმე გვიღვივის გულში
ობოლ ნაკერცხლათ ჩენი ძველი დრო,

ეთ ცისარტყელა ფერადოვანი,
შეების ნიშანი მარად-სამკვიდრო!

ეინ მოგეგანა ეს ჩეულებმა?
ეინ შეგვითანხმა ერთგონობათ გული?
მან, ეინც დაეკარგეთ ასე უღროოთ
და მალლით იქნა მიწოდებული!..

ენეკი სამეფო, შტო ჩინებული,
ჩენი ნიდაღზე აღმონაცუნა!..
ხალხის ნაშობი, თან შენაზარდი
ქირში და ლხინში ჩენი და ჩენი!

შეძლების და გვარ ქვეყნის მოყვარე,
გულის მომგება და საყვარელი!..
აი, ეის იკლოვს ამდენი ხალხი!..
ეის საფლავზეა ცრემლების მღერელი!

ცელებუდა ჩენი ქვეყანა!..
მხოლოთ განგება არ შეიცვლება!..

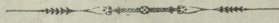
მაგრამ მოყვარე და საყვარელი
ქვეყნის მკვლართ რიცხვში არ ჩაითვლება!..

და მტკიცე -ტბტი ქვეყნის გონება.

მშვიდობით!.. მარად კურთხეულ იყოს
ამ ქვეყნათ ჩენში შენი სხენება!..
და იქ, დიდებულ წინაპართ-შორის
ღირსი მიღება და განსვენება!..

აკაი

აქცე ღარჩება, იქაცე წაჰყვება,
მას ზნობრივი მისი ქიანება!..
ხალხის გულია იმისი კუმბო

სხვა-და-სხვა ამბები

წენმა გაზრტობმა დიდი უკირდლი ატყის უყა-
რის სადგურზე უჩაღლის გუნდის დაცმის გა-
მო. როდესაც ასეთი მოვლენა ჰსდება სოღამე
ყოველ კეთილგან წუობილ ჰქუანაში, უურნალ-
გაზრტობის ზირველი მოვალეობა ის უმდა იქოს,
ჩაუკვირდეს ამ არა ჩვეულებრავ მოვლენის მიზეზებს,
გამოარკვეოს ისინი და აღმოაჩინოს, თუ სად აქვს
ფესვი გადგმული ამ უსიამოვნო ცხოვრების ვითარ-
ებას. ჩვენი გაზრტობი და უურნალები კო ასეთი მოვლენის
ასხნაზე კინრტსაც არ იღებენ, არამედ უკირან და ჰქე-
უანას აწინებენ. მიუვიღებლათ ჩვენს ძველიდანვე გულ
ტურულ ჰქუანაში უჩაღების გამწავლების მიზეზი
უფრო ცუდი სოციალური და იურიდიული საზოგადო
გარემოება უნდა იქოს, ვიდრე სხვა რაჟე.

ზოგადობას ჰირდება, ისიც იაფათ და სადი საზონრავ
მოუპოვოს. წარმოება დაიწება, როგორც-ეი ფული
შეგროვდება ამსანაგობაში. უკრ-უკრობით რადონითაც
ჰსაძლებულია, იმითი დაიწება ამსანაგობა გა-
რობას. ამ ამსანაგობის დასრუება იკისრა რზურკეთის
ახლდაზრობამ. ითითო ჰიი, ანუ საწკროთ ფულის აიღა-
თი დირს 20 მან.

* *

ჩვენ გეტყობინებენ, რომ ერთი ახლდაზნ და ჰა-
რული შედგობა გუდრავსესი წიგნის თარგმანს: „КАК
ЛЮДИ ЖИЛИ ВЪ СТАРИННУ“ და გუთხოვენ გამოავსადოთ,
რომ სხვა ნულდაჟი განიზრავს, რომ ჰეტი შრომა
ტუება არ დაკარგოს.

* *

საქართველოს ისტორია მ. ჟანაშვილისა, მეორე
გამოცემა.

ჩვენ მივიღეთ ჩინებული გამოცემა ახლათ შემუშა-
კებული და შეესებული საქართველოს ისტორიის მოსე ჟანა-
შვილისა. ეს ზირველი წიგნია, რომ, დასც მისწრაფებით უნდა
საჭიროებდეს ყოველი პართელი და მუდამ სელში მტი
როს ღოცნაიეთ. იგი იწება ისტორიული დასაბა-
მიდან პართელი ერისა და მოუწანიდა დღევანდელ
დღემდე. რაც უნდა ნაგულგებება ჰქონდეს ასეთი ხელ-
სამიღვანელისა, მანც იგი დაწება ერთ საუკეთესო
და სსსამოვნო მოვლენა ამ დროის პართულ დიტრან-
ტურაში და მწიგნობრობაში. წიგნი შედარებით ძალიან
აფთა. სწორეთ მადლობის ღირსია ი-ნი ზ. ჰიგინამე
ასეთი წიგნის გამოცემისათვის.

* *

* *
5 მარტს იყო დანიშნული წერა-კითხვის საზო-
გადობის კრება, რომელზედაც უნდა უფიდილიკენ კინ-
ტით არჩეულნი თაუშელომარე და თორმეტი გამგეობის
წევრი. მართლად, იარბეს; ჰგრამ კინტის ურთი კი არა,
არამედ ბილეთებზე განდიდატების დასახლებით. კინც
მეტბ დაასხლება, ის ჩათვალს ამოწმეულათ. ასეთია
გულგრილობა ჩვენი საზოგადოებისა.

საშაჰრე სხელი მუშრემითს ამხანაგომისს, სახელით

„შუამავალი.“

ამსანაგობას მიზნათ აქვს ყოველსვე ნაწარმოებს
ჩვენი სოფლისას ბაზარი გუჩინოს და რაც ჩვენ სა-

სამტრედია-ახლო მახლო სოფლებში ძლიერ გას-
შირდა უკვილი, რომელმაც რამდენიმე კაცი უკვე იმს-
კრებლა. მგრამ მომავალში უარესსაც უნდა მოველოდეთ,

დადგანდა ჩვენი სამტრედიო სრულად მოკლებულია ყოველ გავრცელებულს. არ შეუკიბია, არ შეუკნინოთ, რომ დაჭრის მოქმედების არავითარ ფორმად დასაბუთებულს არაა. კენ ქალაქის სასურველს. ორმა პეტრეველმა პირმა ბ. კ. ჩანაძემ და გვალაქმა განიხილეს თანხის დასრულება და სახლის აშენებაც თავისი სახელით იგონეს. იქვე

გაქვს, რომ სადაღმართ შუქი მზით იქნება და რასაკვირველია, წარმოგვანდ მოსწრებათ. სამტრედიო დეპი იდია სისრულით მოკლავს ამ კვირილი განხრისის სიწველეს.

ვისურვებთ ეს განხრისს ან დაწმინდაიყოს მარტო განხრისსათ.

წ. 6 - ლა.

გაზ. „აგერილი“ და ეროვნება

შეფუტა *)

დადგანდა. აქ დარსდა სამი დას, რომელნიც იღვწოდნენ ირლანდიის ხალხისათვის. 1878 წელს მიხელ დავითი შეიქმნა „აგარიული ლიგის“ მოთავე და გამოაცხადა შენდვეგი: „ირლანდიის კითხვა არ არის მარტო პოლიტიკური. კითხვა როგორც პარნელს და მის დასს ჰკონია (ჰომოპოლიტიკურს)—არა, ის სოციალური კითხვაა, უნდა ჩამოერთვას მიწები ლორდებს და უმიწა-წყლო ფერმერებს დაურიდდესო. ამ ეკონომიურ პროგრამას ემხრობოდა მეორე დასი—ფენიები—იმ გარჩევით, რომ ის მიიღობოდა ირლანდიის სრული განთავისუფლების და რესპუბლიკის დამყარებისაკენ. ჰომოპოლიტიკურს კი სურდათ მარტო ირლანდიის თვით-მმართველობა ინგლისის მეფის წინამძღოლობით. იმდროს დავითი დაქორეს, სასტიკი სასჯელი მიუსაჯეს. ამან ააღვლეს „ლიგა“ და შეიქმნა საშინელი მოძრაობა. პარნელმა სასწრაფო მართლმსაჯობისა „ლიგისკენ“ ვადაზარა და მის მოთავეთ შეიქმნა. მისი დასიდან ზოგი მიემხრო, ზოგი არა. ამ ორმა დასმა მთელი ირლანდია შეძრეს საიდუმლო, თუ აშკარა, მოქმედებით, რისთვისაც გლადსტონი (1881 წ.) იძულებული შეიქმნა განსაკუთრებით ყვესები შემოეღო და პარნელიც დაექირა. ამდროს გამოჩნდა მესამე დასი—რიბოლები. ეს დასი ძველია, მისი დარსება ეკუთვნის 1820 წ. 1835—55 წ. გაძლიერდა და მერე კი მისუსტდა. ახლა ხელახლა ადგა. მისი პროგრამა ვერ არის რიგინათ გარკვეული, უფრო რადიკალურია, თითქმის სოციალისტურია. ყველა ეს დასები სამაგალითო ერთსულობას იჩენდენ მთავრობასთან ბრძოლაში, შიგნით კი სხვა-დასხვა ნიჩართ იღვწოდნენ. ამით წინააღმდეგ ირლანდიის ლორდები და ინგლისის დაუკავშირდნენ. არეულობა გაძლიერდა, რო-

გორც ამ ლორდების, ისე ინგლისის წინააღმდეგ. მაშინ გლადსტონმა მოისურვა ზომიერ დასთან შეტრეება. ინახულა სატუსალოში პარნელი და თანხმობის პირობაც შეტრეს. ირლანდიის თვით-მართვლობა და ფერმერთათვის საკუთარი მიწის მიცემა—ეს იყო ამ პირობის უმოკრესი პირობა. ორ დანარჩენ დასმა ეს საქმე პარნელს ლალატობაში ჩამოართვეს. გლადსტონმა კი ჯერაც ვერ შეასრულა დაპირებული. ამ ნიჩართ, როგორც ხედავთ, ირლანდიას ოთხი დასი ჰყოლია.

ჩეხია. ამ ათა წლის წინათ ჩეხიაში ფესვი გაღმული ჰქონდა ეგერეთ-წოდებულ ძველ-ჩეხთა დასს, რომელიც ნაციონალური პირობებით შეძლებულია ინტერესს იცავდა. დროთა-ვითარებამ მათი ნამდვილი მიზანი საქვეყნოთ გახადა. 1881 წ. ზოგერთი მადნების მუშებმა მუშაობა აკვეთეს, მოითხოვეს დიდიერ ქირის მომატება, ათი საათის სამუშაო დღის შემოღება და სხ. მაშინ ტაუფის სპინისტრო იყო, რომელმაც მოიწოდინა ავსტრიის სხვადასხვა ერთა მორიგება. მუშათა მოძრაობამ ძლიერ გააოცა მთავრობა და ჯარით დაამშვიდა. ძველ-ჩეხთა დასმა ხელი შეუწყო საქმის ასეთ დაბოლოებას. ასეთი მუშაობის აკვეთა და ასეთი დამშვიდება განშარდა. ამას მიემატა გლეხთა მოძრაობა უზომო გადასახადების და სხვა უკანონობის წინააღმდეგ. მიტრეგებით მოიფინა ქვეყანა. წინ წამოაყენეს ეკონომიური ინტერესები. გლეხთა უმთავრეს კომიტეტმა ამნაირი პროკლამაცია გამოსცა 1) იენის 1881 წ.): „იმპერატორმა ჩვენ გავგავთავისუფლა ბატონ ყმობისაგან მაგრამ ჩვენ ახლა მეორე უღელი დაგვაღდა: დიდი კაპიტალი და ფულიანი ბარონები. ამით რომ ჩვენი უფრადლება გარეთ გაიტყუან, უშინაარსო პროგრამას ხელს ჰკიდებენ, აბა, რომელი ერთი შეიქმნება ბატონიო. ამავე დროს ყოველივე უპირატესობა და დახმარება ეძლევა კაპიტალისტებს და ფულიანი ბარონებს. ყველა ეს, რასაკვირველია, ჩვენს ხარჯზე. ჩვენზე არავინ წუხს. გლეხებს არ ყავს მეგობარი არც ქრისტიანებში, არც ურჩებში, არც დიდებულებში, არც ღარიბებში. გლეხობა

*) იხილეთ „აგალი“ № 11.

არსებობს იმიტომ, რომ „დიდიკაცები“ დეპუტატებათ გამოირჩიონ; შემდეგ, უჩინეს ყველა გლეხებს ეროვნობის განურჩევლათ, კავშირის შედგენას და თავიანთთვის ბრძოლას. გამოითქვა ავრეთვე ის აზრი, რომ გლეხი მუშა და წერილი მწარმოებელი ერთათ შეერთდენ მსხვილი კაპიტალის წინააღმდეგ; აი, აქ დაეკარკა ავტორიტეტი და სახელი ძველ დასს. უნდა გამოჩენილიყო ახალი პოლიტიკური დასი და კიდევ გამოვიდა. ამა თვისი პროგრამა ააშენა ორი უმთავრეს მუხლზე: ხალხის ნიეთიერი ინტერესების და ეროვნული თვითარსებობის დაცვა. ამ დასს დაერქვა ახალი-ჩეხთა დასი, რომელმაც საშინლათ დაამარცხა მოწინააღმდეგე ძველი დასი. ამ ბოლოს დროს ჩეხთაში ფეხი მოიკიდა სოციალ-დემოკრატი დასმა, მაგრამ ეს და ახალი ჩეხები თანდათან უახლოვდებიან ერთმანეთს. ამათ გარეთ კიდევ არიან წერილი დასები.

გენგროიაში. სანამ ის თვით მმართველობას მორაობდა, ორი დასი მუშაობდა: კოშუტის და დეკის (იხ. „მოამბე“ № 4. „კვალი“ № 25 9 ჟ.).

პოლონიაში. ორი დიდი დასი მოღვაწეობს ვარშავის მწერლობაში, ორი უმთავრესი მიმართულებათ: კონსერვატორული და პროგრესიული (უკანასკნელის ორგანო არის საკერაო ჟურნალი „Głos“).

ოსმალეთის სომხეთში ორი დასი იბრძვის: ჰონჩაკელები და დროშაკელები. თფილისის სომხობაში ორი დასია: პროგრესიული („მშაქი“) და კონსერვატორული („ნორდარი“).

ერთი სიტყვით ყველა წინაწინულ, გარეშე სახელმწიფოს მიერ დამონებული, ერებში დასები ყოფილა და არის. მხოლოთ თბილისში ქართული გაზეთი „ივერია“ გამოდგარა და იძახის: „დასების აჩსებობა ჩვენს ბუნებრივ მოთხოვნილებას არ შეადგენს“. ჩვენ სულ იმას ეფუძრებით, ვაი თუ „ივერია“ ამით მხოლოთ იმას ვეუბნებოდეს, რომ „ყველამ „ივერიის“ თავი მოიბოძა და ჩვენ თანაშემთ იფურქვითა. ამ შემთხვევაში „ივერია“ გამოადის გონების ინეკვიპიის მოძღვრით. ეს-და აკლდა ჩვენს ობ-მოკიდებულ უაზრობას!

II

რაკი „ივერია“ ერთხელ აღიარა, არ არის საქართველო გარდა საქართველოსი და ერთათ-ერთი მისი ორგანო „ივერია“-ყო, რასაკერვლია, ამით მან ბრძოლა გამოუცხადა ყოველი ახალი აზრის გაფუქნას და შემუშავებას, მიმართულებების ცხოვრების ახალი პრინციპით გამოკვლევას. და, აი, სწორეთ რამდენსამე დღეს შემდეგ „ივერიაში“

ეკითხულობთ ერთ ფელეტონს, სადაც იგეგმება გატარებული (№ 19). „კვალი“ წერდა: მესამე დასმა წინააღმდეგ „ივერია“-„მოამბის“ ახალი ეროვნული პრინციპი წამოაყენა: ჩვენ უნდა ვცადოთ, მხარი მივცეთ ყოველს ისეთს გარემოებას, ყოველს დანსიძებას, რომელსაც შეუძლია საქართველოსი ერთი განამტკიცოს გააღორცოს ერთიანობით, პოლიტიკურათ და ეკონომიურათ; ავრეთვე უნდა ვეწინააღმდეგოთ ყოველს მეცადინეობას, რომელსაც შეუძლია რომელიმე ნაწილი ამ შემკრებლობით ერთიანობისა გაახატონ და დაწინაუროს სეკის მის ნაწილებზე“ და ს. (№ 5). „ივერია“, თავის-თვის დაკვის მაგერი, სიტყვას ბანზე ავდებს და ასეთ პასუხს იძლევა: „მესამეცე წლების მოღვაწეობმა დასახეს ეროვნების პრინციპი სრულიად საეხებით და არა ცალკერძით“. ისინი დემოკრატიული პროგრამით იღვწოდნო. საოცარი პასუხია: მას ამტყუებენ დღეს კონსერვატორი ხარო და ის კი მესამეცე წლებზე ლაპარაკობს შემდეგ ასე განაგრძობს: „გ წერეთლის აზრით კი ეს პრინციპი ახლა გამოთქვია მისგან ჩოჩხათის სასაფლაოზე ამოჩენილმა „მესამე დასმა“. ერთი უნდა ეკითხო „ივერიას“, რას ნიშნავს „ეროვნების პრინციპი“? ეს უმბალო სიტყვაა, თუ რამე შინაარსი აქვს. უკანასკნელ შემთხვევაში ის წყაროს ცხოვრებიდან უნდა ღებულადღეს, ის კითხვები, რომელიც ცხოვრებაში ტრიალებენ „ეროვნული პრინციპის“ საფუძვლათ უნდა დაედგას და შინაარსათ გაუხდეს. ზეით მოყვანილ ისტორიულ მაგალითებიდან ნათლათ ჰქანს, თუ როგორ იცვლება „ეროვნული პრინციპის“ შინაარსი, როგორ ჩნდება სხვა-და-სხვა დროს სხვა-და-სხვა დასი. თუ ჩვენ „ივერიას“ დავუჯერეთ და დასის გამოს: ცნობათ მისებური ეროვნული პრინციპით ეხებულძღვანელეთ, მაშინ ყველა ეს დასები ერთ და იმავე დასათ უნდა მივიღოთ, რადგანაც ყველა ერთგულის პრინციპის“ დროშას ქვეშ იბრძოდნენ. როგორც ვიცით, ეს ასე არ არის. „ივერიას“ იმიტომ მოსწონს ეს შეცომა, რომ სრუტე საქმეთ მიუღია, „ეროვნული პრინციპი“ ერთხელ და სამუდამით განსაზღვრული ჰკონცება. რასაკერვლია, დაცვა ვინაობის, ენის, პირადობის, თავისუფლების-არსებობითი თვისება ეროვნებისა, მხოლოთ საქმე იმაშია, თუ ეს ვის როგორც ესმის და რა საშუალებით დაინტერესდეს ამაში ხალხს. ერს რა ვითი შეეძლება მისი ცნობიერების აღდგენა. აი, აქ არის მთელი კითხვა. ჩვენ, ეკონომიურნი მატერიალისტის მომხრენი, ვამბობთ: ხალხის პოლიტიკური და ეკონომიური ეითარება უნდა იყოს ერთათ-ერთი შინაარსი მისი ყოველ-გვარი ცნობიერებისა. ყველა ზე-

ით ჩამოთვლილი თანამედროვე დასები ეკონომიურ საფუძველზე დგანან, ამისთვის შეიქმნენ ისინი ძლიერი, რის წინაშე გლახდებოდნენ კი ქვედი მოიხაზა. „ივერია“ თავისი „ეროვნული პრინციპით“ გვაგონებს ბავშვს, რომელიც მთვარეს თაბულაობს, მომეტოთ და, როცა აქ აღძვევენ, ტარებს მართავს. ნატროს, კეთილი განზრახვა, გრავირი თავდება საქმის განზრცივების და მანის მიღწევის. „ივერია“ ნატროს, ნეტეც ეს შემასრულებია, ჩვენ კი გესურს თვით ცხოვრებაში მოეწახთოს ის მატერიალური პირობები, რომელნიც შეადგენენ სამოქმედო ნიარსს. აქ კი გნედათ დიდ უმრავლესობას ეკონომიურათ დანარკულს, ბერე უფლებებს მოკლებულს და თუ მოკლებულს არა, სიღარიბის გამო ცხოვრებაში გამოუყენებელს (წერილი აზნაურობა). ნამდვილთ ეროვნული დასი ამით ინტერესების დამცველია, ამით ცნობიერების და ადამიანობის აღმდგენია. ახლა ვითხოვთ, მესამეც წლებში იქნებოდნენ ის კითხვები, რომელნიც მერმინდელ ცხოვრებაში წამოაყენა? მაშინდელი კითხვა მდგომარეობდა ბატონ-ყმობის გაუქმებაში. ეს ჩუ საერო, სახალხო საქმე. ჩვენი პროგრესიული მოღვაწენიც ამ ნიარდაზე იდგენ და ებრძოდნენ ძველ თაობას, ბატონ-ყმობის მოაშენს (იხ. „ეკალი“ № 8, 1895 წ.). ამ მოღვაწეობით ჩვენ წამდელითაც ვმავყოობთ, რაც გამოთქმული იყო „ეკალში“ (№ 35, 1894 წ.). მაგრამ მაშინდელი „ეროვნული პრინციპის“ შინაარსი დღეს ჩალათაც არ ღირს. ბატონ-ყმობის მოსპობას ყველა წოდება შეურბედა და შეეყვია. ცხადია, დემოკრატულ დასმა ახალი ნიარდაც უნდა მოქმედოს და მით შეიქმნეს ძველი პროგრესიული დასის გამაგრძობი. „ივერია“ ასეთი ნიარდაც თავად-აზნაურობაში ჰპოვა. ჩვენ ამ ნიარდაც ვეძებთ ერის უმრავლესობაში, მიუხედავით წოდებისა. ეს უმრავლესობა ახალი ვითარებით საშინელ მდგომარეობაშია ჩავარდნილი, უნდა გაცნობიერდეს, შეგნებულათ შეეყაროს მომავალს. მაშასადამე, როცა „ივერია“ ამბობს ახლანდელი „ეროვნული პრინციპი“ და მესამეც წლებში ერთი და იგივეა, ან სიტყვას საქმეთ ღებულობს, ან და არ უწყის, რასაც ამბობს.

აი, აქ ერთდება ეკონომიური და პოლიტიკური მხარეები; „ივერია“ კი ანას ვერ მიხვდარა. მას რომ დეუკავროთ, ი. ბ. გ. წერეთელი უფრო პოლიტიკურ მხარეს უთმობს ადგილს, ყარბი და პეტრიტი — ეკონომიური მატერიალიზმის პრინციპებს აღწევენ

უპირატესობას: ამის ავტორს რატომ არ გავგებთ ის, რომ ყოველივე ეკონომიური ბრძოლა არის ბრძოლა პოლიტიკური (მარქსი). თუ ერთი მწერალი უფრო ერთ კითხვას აქვეც ყურადღებას და მეორე მეორას, ეგ მხოლოთ შრომის დაყოფა და არა მათი აზრთა წინააღმდეგობაა. მაგრამ „ივერია“ სიტყვები სიმართლესაც მოკლებულია. პეტრიტის წერილებში ორივე კითხვა აღძრული (იხ. „ეკალი“ № № 16—17, 25, 34—35). თუ „ეკალში“ ჩნდება ხანდახან ისეთი წერილი, რომელიც წინააღმდეგება ჩვენს დედა აზრებს (მაგ. უხას წერილი), ეს ამტიკებს იმას, რომ რედაქცია ფართო შეხედულობით ხელმძღვანელობს, მსურს აზრი გამოიკრეს და „ივერიასავე“ გონების შემოპოკველათ არ შეიქნეს. უეჭველია, ასეთი აზრით ხელმძღვანელობდა „მომხვეც“, როცა ჩვენი წერილები დასტამდა, თუმცა მთელი მისი პუბლიცისტიკა ამ წერილების წინააღმდეგია. დააპ, ჰუბს ერთმანეთში მოუთრებლობა, იდეების შეტაკება და რისამე გამოიკრევა, ვინემ „ივერია“ რომელიც სხვისი გონების მოძრაობას ასე სასტუკათ ეპყრობა და საქვეყნით აღიარებს, ყველამ ჩემსავით იფიქრეთო.

„ივერია“ ამ ბოლოს დროს ხშირათ ლაპარაკობს სოციალ-დემოკრატების შესახებ. ეს დასი მისთვის აქამდე არ არსებობდა, ახლა აღმოუჩენია, თუმცა ეს აღმოჩენაც თავისებურია. ის გაცივრებით კითხულობს: რა კავშირი აქვს ამ დასს ჩვენ ცხოვრებასთანო. ჩვენ ვიტყვიეთ, რომ ამ დასს კავშირი აქვს არა თუ ჩვენთან, არამედ ჩვენზე უფრო უკან ჩამორჩენილ ხალხებთანაც. აეხალთ ფარდა „ივერია“ საუფლისხივით. სოციალ-დემოკრატების მოძღვრება შედგება ორი ნაწილისაგან: ისტორიულ-ფილოსოფიური და პოლიტიკურ-ეკონომიური. პირველი შეიცავს თეორიას ეკონომიური მატერიალიზმისა, მეორე კი თანამედროვე წყობილების შეგნებას, კრიტიკას და ამის თანაშაუთ ბრძოლას. პირველი გვეუბნება, რა არის ისტორიის დედა ძარღვი. როგორ და რა ნიარათ მოედევართ, საითკენ მიედევართ, მეორე იკვლევს სპეციალურათ კაპიტალისტურ წყობილებას და გამოყავს ის დასყენა, რომ ეს წყობილება უნდა დინგრეს, მისი უმაღლესი განვითარება მისივე საჩარგოა. (იხ. „ეკალი“, „პარტიკი“ V—VI). ჩვენი წარსულის და აწმყო მდგომარეობის გასაცებათ ეხელმძღვანელობთ ეკონომიური მატერიალიზმით, ხოლო რამდენათ ვითარდება კაპიტალისტური წყობილება, იმდენათ მეორესაც ხელს ეკიდებთ ერის დანარკული ნაწილის გასაცნო-

*) თუ დღეს ამის უნდას ჰკითხვს „ივერია“, ჩვენ ნარკველათ გაუწყდით სულს, რაგორც ეს შენახნული იყო „ეკალში“ № 6.

ბიერებლათ ახალი მოვლენის წინაშე^{*)}. ცხადია, ცოდნა თვით მოძღვრების და ჩვენი ცხოვრების შეადგენს ქვა-კუთხედს პროგრესული მოღვაწეობისა-

^{*)} „ივერია“ ამოაბს, შეიძლება ჩვენმა კრმა თავი-სუბური, არა კამბრადისტური, კკონომიური ფორმა შეიმუშავოს. კარგი იქნება, რომ ამ საიდუმლოებას გავიმსუდღეს, ამ თილისმას გვაცნობავს!

თვის. ერთი სიტყვით, სოციალ-დემოკრატთა მოძღვრება როგორც ისტორიული, ისე ეკონომიური მეცნიერებაა. რომელსაც ბურჟუები ებრძვიან ანგარიშით და არა ჭეშმარიტების მოყვარულობით (და საუღეთ ვერაზაში); „ივერია“ კი კითხულობს, რაკეშირი აქვს ჩვენთან მეცნიერებას!

ამით ვათავებ ამ კამათ „ივერიასთან“ საუბარს. ნიკე ყორღანის

ლალისა და „ვინ“ და „წილის“ ლათაიები

ატონი ლალი აღარ ხუმრობს. თავის სტატიებს ისეთსავე სათაურებს აძლევს—„ვი-დედ ერთი უტუღმართობა „კვალისა“ო, როგორსაც აძლევდა ხოლმე ერთი წარსული წლის „ივერის“ მოკამათ ბუმბერაზთაგანი. აღარ ხუმრობს-მეთქი—ლალი, იმიტომ მოვახსენებთ, რომ იმას თავის მოძღვრის ხრიკები და ინსინუაციები იარაღთა აუღია ხელში და ზედმიწევნითაც შეუსწავლია მისი ხერხი სიტყვის ბანზე ავდებისა. მაგრამ ამით ის თანდათან კიდევ უფრო ააშკარავებს თავის განებითს ავლადიდებას. ჩინებულთა ოინია, რადგან ამ ხერხით ის მალე ჩამტრება თავის წინაპრების ლეკის მორცეში. ამას წინათ იმან ცხადთ დაეციტკიას ახლანდელი საფრანგეთის პოლიტიკური ცხოვრების უტოღინარობა მითი, რომ საფრანგეთის რადიკალური დემოკრატული პარტია სოციალ-დემოკრატებთან აღიარა. ჩვენ მაშინ მიუტრევეთ მას ეს უტოღინარობა, ხმა აღარ გავცით. აღმათ, ამან კიდევ უფრო ფრთები შეასხა, როგორც ჰქვევია მეტიჩარა მცირე წლოვანს და ახლა მით უფრო დიდი ყოყოობით გაიძახის: თქვენ იაფი კრედიტანი ბანკის მნიშვნელობა არ გეხმისთა. ამ ბანკებს არ შეუძლიათ ძირითად ეკონომიური ცვლილება მოახდინონ ჩვენს ქვეყანაში. მერე, ბატონო, ყოყოა ლალი, ვის ჰქონდა მაგაზე მსჯელობა, ან ვინ თქვა, რომ იაფი კრედიტი ძირითადს პოლიტიკა-ეკონომიურს ცვლილებას მოახდენსო? ვის რათ უნდა, რომ გამობძანებულხარით „ივერის“ ფურცელზე და საანბანო ჭეშმარიტებას ლეკეთ და ლეკეთ. ვე კითხვები ქართულმა პუბლიკისტებმა დიდი ხანია, ამ ოკის წლის წინათ, განმარტეს და გადაწვიტეს (იხილეთ 1876 წლის „დროება“ და 1872—1873 წლის „დროება-კრებულები“). თქვენ იქნება მაშინ ჩილიკობას თამაშობდით და ამ ცნობებისათვის ყურს არ გავდით. დღეს ეს საანბანო

განმარტებები ყველამ იცის და არც არავისთვის საიღუმლოებას არ შეადგენს.

ბნო ლალი, მაგისტანა ლათაიებით სიტყვის ბანზე რათ ავდებთ? თქვენ და „ივერია“ და „წილის“ მგავში კი არ გეკამათებია, არამედ იმაში, რომ გამოამჯარხართ და ასე გაიძახით:

„იაფი კრედიტი კიდევ უფრო გამაკორტირებელია, ვიდრე თვით ჩარჩების კაპიტალიზა. აბა, რა უნდა გელაპარაკოთ ამას შემდეგ თქვენ და თქვენისთანებს? განა იაფი კრედიტი პოლიტიკა-ეკონომიურს განვითარებას იმისთვის მოაუვანია, რომ ეკონომიური უსამართლობა რადიკალურათ მოსპოს? განა ეს იარაღი მხოლოდ იმისთვის არ შემოუღიათ, რომ ებრძოლოს ძვირ კრედიტს, სინხლოს მწულწანე მევახშეებს, რომ შეჩერებულნი და დაბალ საფეხურზე დამდვარი აღებ-მიცემობის წარმოება განათავისუფლოს მათ კლანჭებისაგან და დააყენოს წარმატების გზაზე? თქვენ კი აუბიარებიათ კარლ მარქსის თეორია ეკონომიურის მატერიალიზმისა და რიგინათ ვერც კი შეგისწავლიათ მისი შინაარსი. ამას საკამათი გიმტკიცებთ თქვენ „ქართველი მკითხველი“ (იხილეთ „კვალი“ №№ 9, 10, აგრეთვე დღევანდელი სტატია ნ. ყორღანისა), დალოცვილო, კარლ მარქს ეპოტინებით და ისიც ვერ გავგვიათ. თუ რა ეკონომიური პროგრესი შემოუტრანია იაფი-კრედიტის მოგონებას. დღეს ქართლ-კახელი მიწის მუშები და მებატონეები კერძო მევახშისაგან დამხრჩვლი არიან, იმათ მანეთში მანეთს სარგებელს ახთევიანებენ. ჩვენ უფრჩვეთ ამისთანა მევახშეების ხელში დატყვევებულ სამეურნეო და სამრეწველო წარმოებას, შეერთებული კაპიტალის ძალით იბრძოლოს და ვაწედნით მათ იაფ კრედიტს ამის გულისთვის; თქვენ კი თქვენი მეგობარი „ივერია“ და „წილის“ დახმარებით გაიძახით: „იაფი კრედიტი კიდევ უფრო გამაკორტირებელია, ვიდრე ჩარჩების კაპიტალიზა“. მაშ ის უყუთესი იქნება, რომ მევახშეების ხელში დაეარჩინათ მთელი საქართველოს წარმოება და მიწა-წყალი...“

თუ თქვენი თავი არ გებრალლებათ, თქვენი მკითხველების თავები მაინც შეიბრალლეთ ასეთი აზრების არეულ-დარევის გამო მერე კიდევ რა? ამისთანა ჩვენი ქვეყნის ეკონომიური მდგომარეობის უცოდნელო ვაჭბატონები მოგვდგომიან და კიდევ გიოწყურებიათ, კვეთუქრებიათ და გვაშანებენ... თქვენ „ბულგარინის, ლიანკოს და ციტოვიჩისათვის მოსახსენებელი განხილვითა მომავალ ჩამომავლოზისაგანა“? განა „ჩიკოლიკი“ მეტს რას გაიმახლოდა, თუ არ ამისთანა დიდ-დიდ ვაჭბატონებს ფრაზებს და ისტორიულს სახელებს?

მერწმუნეთ, რვაქციონულ საფარებოდან გამოასულ ხბოს სახელს ისევ ციტოვიჩობა ჰჯობია, თუნდ რომ ამ ხბოს საკვების გამრავლებით ლამაზი შეხედულებაც ჰქონდეს.

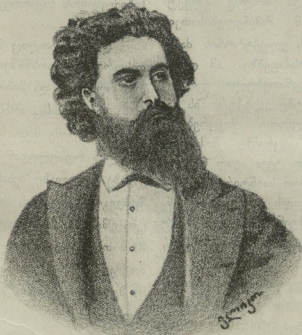
კიდევ მადლობა ღმერთს, ბატონო ლალო, რომ

ეს თქვენი მოძღვრება და ბაქი-ბუქობა საცინლიათაც არ ყოფნისთ იმ მომავალ შთამოგებას, თორემ ხომ მართლა დაიფლუტებოდით და ხელი უნდა აგველო ჩვენი ქვეყნის მყობადს ბედ-იღბალზე.

ამისთანა საოხუნჯო მუქარას, ჰჯობია, ბნო ლალო, თავი დაანებოთ და ჯერ ის მოინელოთ, რაც უმწიფარი აზრები ამ ცოტა ხნის თქვენი პუბლიცისტობით ჩავიფანცხავსთ „ივერიაში“.

დასასრულ მოგაფონებთ, ბნო ლალო, რომ თუ თქვენ კვლავაც ისე უმართებულო კილოთი დაიწყეთ ბაასი, როგორც აქამომდე გჩვევიათ, ჩვენ პასუხს აღარ ვაგვცემთ, რადგან მაგისთანა უმართებულო კილოთი ბაასის შესაფერი პასუხი მხოლოთ ზიზხით ღუმლილია.

მაზაკვალი

ოყ-და-ხუთი წლის დღესასწაულობა პროტესორის თ. ი. თარხნიშვილის სამეცნიერო მოღვაწეობისა

ავადი ი. რ. თარხნიშვილი ერთი იმ ქართველ მეცნიერთაგანია, რომელმაც დღეს განითქვა სახელი სამეცნიერო კვლევით ევროპაში და რუსეთში. ეს იმ ქართველთაგანია, რომელიც გეძლევის მაგალითს, თუ რა უმაღლეს წერტილამდე შეუძლია ასედა ქართველს კაცს საკაცობრიო მეცნიერების კვარცხლბეგზე. თ. ი. თარხნიშვილი 1861 წელს ჩვენთან (მე და ნიკოლაძესთან) ერთათ მივიდა პეტერბურგს. ის იყო მაშინ თექვსმეტი წლის ახალგაზდა და უნდა მომზა-

დებულიყო ეგზამენის დასაპერათ, რომ შესულიყო პეტერბურგის უნივერსიტეტში. მაშინ ზესარიონ დობროვიცი, ის იყო, უნივერსიტეტს ათავებდა. იგი თარხნიშვილი მიგზარა მას და ერთ წელიწად ნახევარში ისე მოამზადა ნიჭიერი ახალ-გაზდა, რომ 1862 წლის გასულს ჩინებულათ დაიჭირა შესასვლელი ეგზამენი ფიზიკო-მატემატიკის ფაკულტეტში. ერთ წელს შემდეგ ის გაიტაცა პროფ. სეჩენოვის ლექციებმა და უნივერსიტეტიდან გადავიდა მედიკო-ხირურგიის აკადემიაში. 1861 წელს ის გახტა თვით პროფ. სეჩენოვის ასისტენტათ. სეჩენოვის ძალიან უყვარდა ი. თარხნიშვილი და უწინასწარმეტყველებდა, რომ შერ უნდა შეიქნე ჩემი სამეცნიერო მუ-

შაობის გამკრძობი. და რუსეთის მასხველებელი. მაგრამ ამასთანავე კერძო საუბარში, როცა ჩამოვარდნილა ხოლმე საქართველოს ერის მნიშვნელობაზე ლაპარაკი, პროფესორის სტენოვს ხშირად გამოუტყვევს აზრი აღმოსავლეთის ხალხების გონების უძლიერებაზე და ასეთი უსამართლო აზრი რუსის პროფესორისა მეტათ აღელვებდა ახალგაზდას, იმდებრით სრულს, ქართველ მეცნიერს. 1871 წელს იგი, თარხნიშვილი ჩამოვიდა თფილისში და აქ რამდენიმე პუბლიკური ლექცია წაიკითხა კრუცოკის დარბაზში ექსპერიმენტალურ ფიზიოლოგიაზე. თვით პრეპარატების შემზადება ამ ლექციებისთვის გეკონდა მისგან მონადობილი მე, პავლე ალექსანდრეს ძეს იზმაილოვს და ა. ა. ივანოვს. ღმერთო ჩემო, რამდენ ცოცხალ ბაყყის მაშინ ტუყი გვაძეკრეთ და ბიჩხიმლის ტინი ტინისძაფებანა გამოეუჩინეთ, მაგრამ ისე ფრთხილათ, რომ ბაყყი არ მოამკდარიყო. იგი. თარხნიშვილი ამისთანა შემზადებულს პრეპარატზე ცდიდა ხოლმე ელექტრონულს ნაკადულს, რომ მსმენელებისათვის აუხანა, თუ როგორ მოქმედებს ელექტრონის ძალა ხიჩხიმლის ტინიზე და ტინისძაფებზე. ამ დროს მე და იზმაილოვი დიდათ განათებული ეკრანის უკან გამოქმედებით პრეპარატზე ელექტრონის ძალას. ბაყყის მოძრაობის სურათი მაყურებლების თვალწინ იხატებოდა ეკრანზე მიმდგარი ჩრდილით. კრუცოკის დარბაზში ტევა აღარ იყო მაყურებლებისაგან. განსაკუთრებით საინტერესოთ მიჩნდათ ეს ლექციები მაშინდელს მანდილოსნებს. საოცარი მკვერმეტყველებით ჰუნდა ნათელს ახალგაზდა პროფესორი ი. თარხნიშვილი ყოველნაირს ფიზიოლოგიურ ფუნქციების განმარტებას. ამ დროს იმ ხანებში მთელს თფილისის საზოგადოებას მხოლოთ ახალგაზდა პროფესორის ნიჭიერებაზე ჰქონდა ლაპარაკი და უნდა ეთქვა, რომ იმან კიდევ შემქმნა მთელი ეპოქა მიძინებულს თფილისის საზოგადოებაში. იმან აღძრა უმაღლესი სწავლის სურვილი მთელს ახალგაზდაობაში, განსაკუთრებით დედთა სქესში. უმეტეს ნაწილათ თ იგი. თარხნიშვილის მკვერმეტყველებას და ცოცხალს მეცნიერულ სიტყვას უნდა დაბრალდეს ის მოძრაობა, რომელიც აღმოჩნდა 1873 წელს თფილისის ახალგაზდაობაში. პირველი მაგალითი იყო, რამე ამ წელს ერთმა გუნდმა ახალგაზდა ინსტიტუტ-და-ხავედენის დასრულებულმა ქალებმა მოინდომეს სახლვარ ვარეთ წასვლა უმაღლეს სწავლა-მეცნიერების მისაღებათ.

როდესაც პროფესორი თარხნიშვილი ემზადებოდა რუსეთის წასვლას, მისმა მეგობრებმა გაუყუ-

თეთ შინაური სადილა. ამ სადილზე დაესწრენ სხვათა შორის პ. აღ. იზმაილოვი და თვით მისი გამზდილი ბესარიონ ლოლობერიძე. გზა რომ დაუყოლოცეთ, იმან წარმოთქვა შემდეგი: „ჩემი მოვალეობა ჩემ სამშობლოს წინაშე მე ასე მესმისო: მე უნდა დაეუმტვიცო რუსის ხალხს, რომ ქართველი კაცის ნიქსა და გონიერებას შეუძლია არამცთო რუსის უმაღლეს მეცნიერს გაუწიოს კამათობა, არამედ თვით ევროპის საუკეთესო მეცნიერებსაც არ ჩამოუარდესო. მე თავის დღეში არ დამაიწყებებო პროფესორი სტენოვის ცული აზრი, შედგენილი ჩემს ქართველ ხალხზეო. „თქვენ სად შეგიძლიათ ევროპის მეცნიერების ტიერთეო, თქვენს დაძაბუნებულს გონებას არ მოუხერხდება უმაღლეს წერტილამდე მიღწეული მეცნიერული კვლევაო. თქვენ „ხალატნიკები“ (Вн халатники) ხართო“.

გამოთხოვების გამს ერთხმათ შეეძახეთ: „ღმერთმა აგასრულებინოს ვე შენი განზახვა და გესახელებინოს საქართველოს ერთი მეცნიერების წინაშე“.

დღეს მართლაც მან მიადწია ამ სურვილს. პროფესორი იგი. თარხნიშვილი უპირველესი ფიზიოლოგი რუსეთში და მისი სახელი, როგორც მეცნიერისა, ევროპაშიაც არის განთქმული.

რამდენიმე მისი სამეცნიერო შრომა გადათარგმნილია რუსულიდან გერმანულსა და ფრანგულს ენებზე. ყველაზე შესანიშნავი მისი თხზულებებია შემდეგი: 1) ტინის ძაფების მნიშვნელობა სიცოცხლეში, 2) პსიხომოტორული ცენტრების შესახებ, 3) სითბოს და სინათლის გავლენა ტინის ძაფების მოქმედებაზე, 4) განპოტონში და აზრების ჩაგონება, 5) მუსიკის გავლენა კაცზე და ცხოველზე და მრავალი სხვა.

პროფესორი იგი. თარხნიშვილი არის საპატიო წევრი საფრანგეთის და გერმანიის საუკეთესო სამეცნიერო დაწესებულებისა; ის არის აგრეთვე რუსეთის აკადემიკოსი.

ამ სახით პროფესორმა იგი. თარხნიშვილმა ქართველის ერის სახელი დიდათ მაღლა ასწია რუსეთში; მაგრამ სამწუხაროთ ის ევროპაში ქართველ მეცნიერათ კი არა, რუსის მეცნიერათ მიჩნათ. ასეა ჩვენ ბედში მყოფი ერის ვითარება. ასე გასიწვე, ჩვენ სახელსაც და დიდებასაც სხვები ისაკუთრებენ.

ჩემს მტარვალს

ას მიბღღერ ჩემო მტარვალო!
ვერ შემაშინებ, იცოდე
ქედს არ მოვიდრეკ მე შენ წინ,
რაც უნდა ცეცხლში ვიწოდე.

მერევე, ეხედე, რა ეყოათ!
ბევრია ჩემებრ დასჯილი.
მამხნევეებს ტანჯულს იმედი
და მომავლისა აჩრდილი.

ვეო მომისყიდი ვერასფრით,
ალარ გენდობი კარამდის.
მე შენი მტერი, ორგული
ვარ და ვიქნები მარადის.

რას ჰქვია, ღმერთო მომკალო!
შენი მე გაეხდე ერთგული!
არ მინდა შენგან არა-არა,
იყავ მარადის წყეული!

შენ შემობლაღე მე რწმენა,
ენა ჰყავ ჩემი ცმობილი -
ენა სამშობლო, მდიდარი,
საკუთრათ ჩემთვის შობილი.

რად გსურს მოვშორდე მე ჩემ ძმას?
შენს ანგზე ვიწყო მე მღერა?
გგონია, შენი გაეხდები?
ვერ მოესწრები მას, ვერა

სანამ მეღვამება მე სული,
არ მილალატებს გონება,
ვერ მომავშორებ მე ჩემ ძმას.
რაც უნდა მომცე ქონება.

ასეა, ჩემო მტარვალო!
რომ დამიწყნარდე, ჰჯ-ბია.
ველარ დამხობ შენ იმას,
რაც არა დასამხობია.

კორტობა

ს ვ ი მ ა ნ ხ ე ლ ი

(ისტორიული მოხარება)

IV

შეგდგე *)

აჩინო ბარათაშვილმა სვიმონის მომხრეების წერილი რომ გაგზავნა სპარსეთში იასე ორბელიშვილის ხელით, ეს საქმე, რაც კი შეიძლებოდა, ფარულათ მოახთანა, რადგან ეშინოდა მტრებს ხელი არ შეეშალათ. დედოფალმა ნესტან დარეჯანმა იცოდა ეს ყველაფერი, მაგრამ უბედურობისაგან გული ჰქონდა გატეხილი, იმედგადაწყვეტილი იყო. მათ უფრო არაფრის იმედი არ ჰქონდა დედოფალს, რომ ბარათაშვილს შემოეთვალა, სპარსეთიდან პასუხმა დაიგვიანა და მზათ იყავით, მოვალ წამოსაყვანათ; მეშინია, მანდ ხიფათი არა აგეტყდესთ ჩაო.

დედოფალი ამ დროს თავის შეილებით კეთიხევეში ცხოვრებდა უბრალო სახლში. სახლს დიდი ეზო ჰქონდა, გარს ტყრულშული ერტყა. მეფის დაღონებული ოჯახობა ხსრულებით უპატიოთ დე-

ტოვებინათ აქ, ორიოდე ერთგული-ლა ახლდა. სახლ-ც ღარიბულათ ჰქონდათ მოწყობილი, რადგან კახთ-ბატონის აღექსანდრეს წაქეზებით, — თუმცა ნესტან-დარეჯანი იმისი ნაგეარი და იყო, ლევანის მეორე ცოლისაგან ნაშობი, — იმისმა სიმამრმა ბარათიმ ამილახვარმა და ელიზბარ ქსნის ერისთავმა აიკლეს დედოფალი, თითქმის მთლათ გაუცარცვეს სახლი. მაშინ იყო, ხალხი რომ ამბობდა, ვი სვიმონ მეფის საქონელსაო!

მოაწყენილს, შავი ფიქრებით მოცულ დედოფალს, სახლთ-ხუცესის ლოდინში ძილი გაჭკროთ-მოდა. თუმცა ლამე კარგა იყო გატეხილი, ის ისედი აიგანზე იდგა და თვალ ადევნებდა კულიან ვარსკვლავს, რომელიც მაშინ ცახე ჩანდა. მიღებული მთეარე ვერ უსუსტებდა ამ ვარსკვლავს შარავანდეთს, ის ბრწყინვალეთ გადარტყმოდა ცის კამარას და ბოლო ფართოთ გაეშალა. დედოფალს შორი-ახლოს იჯდა მოხუცი გეგენა, სვიმონის შინაყმა.

— ნეტა კლდე რა უბედურობას გვიქაღის ეს კულანი ვარსკვლავი? — ფიქრობდა დედოფალი. რა ლეთის-წყრომის ნიშანია?.. დედაო ლეთისაო! დაგვიხსენ განსაცდელისაგან, გეამოვრე ბოროტი... განა არ გვეყო? მეფე სვიმონი სპარსეთში არის დაპატიმრებული, ჩვენს სამეფოს მტრები აოხრებენ, ჩემმა

*) ჩხილეძის კვლევა № 11

მახლმა რჯულთან ერთად პატიოსნებაც დაკარგა: ზის ქვეშის ციხეში და ლოთოას, ბინძურ განცხრომას მიცემია. ბარძიშ ამილანეარმა და ელისბარ ერისთავმა... ღმერთო! ვინ წარმოიდგენდა, რომ ისინი ვალდებულებდნენ სეიმონს, რომ კიდევ გახვედნენ ხელმწიფის სახლის შელახვას, აოხრებდნენ. ეს სულ ჩემი ძმის აღექვანდრეს საქმეა, იმ ღვთის ვარჯენისა. ყველა ვაკვირვა იმათმა თამებდობამ... ორბელინებისგან არა ისმისრაო, იწერება საჩინო. ნეტა მიახწია კი იასემ ყუენის კარამდის? იქნება სეიმონს აუტუტებს რამე? უწინამც დღე დამელიოს... საჩინოს შემოუთელია, მანდ თქვენი ყოფნასაშიზიაო, აქ უნდა წამოხეიდეთო. უნდა ვავეშუროთ. ისა და სახლთ-ხუცესი-ლა ფაქვანან ერთგულები. ნეტა რა იქნა აქამდს სახლთ-ხუცესი?

ამ ფიქრებში იყო გართული ნესტან-დარეჯანი, როცა ოთახიდან გამოვიდა იმისი ქალი ელენე. თან გამდელი მოდებდა. ელენეს თმა გაშლიდა, გაშლილ თმას მხარ-ბეჭი დაეფარა, საკინძი ჩაბოხსნოდა და მკერდ უჩანდა, ყელზე ორ წყობათ ასხმული მსხვილი მორგულიტის ფარდალი ეგლა—ერთიად ერთი ნიეთი, რომლის დამალვაც მოასწრეს სახლის აკლუბის დროს.

— დედიჯან! ძლიეს დაიძინა გიორგიმ, ძლიერ შეოთავდა, თქვა ელენემ.

— კარგი, შეილო! ავთ არის საწყალი, სცხე აშვოთებს. მაგრამ ავათყოფობა ისე არ ტანჯავს, როგორც ბოლმა: ამყია, როგორ აიტანს ჩვენს ამდღვ დამცირებას... უბედურ ეარსკვლაოზე ვართ დაბადებულები.

— ნუ წყუხარო, დელოფალო საქართველო და იმის მეფეები ბევრჯელ ყოფილან ვაჭირებდაში, მაგრამ ბევრჯელეც გამოსულან გაჩარჯებულები განსაცდელისაგან, ისეც განხათ მხიარულს და ბედნიერს, მე რომ ბატონ სეიმონს ეცნობ, ის ასე ადვილათ არ დეჩაგირინება მტერს, — თქვა გვენამ.

— ღმერთმა ჭკითხოს ყორღანიშვილს! იმან გასცა მეფე, ის გახდა იუდა, თვარა სპარსები ეერ შიკაპრაბდენ სეიმონს ფარცხისის ომში და არც ასე უბედურები ექნებოდით ახლა.

— არა, ძალიან შეუბავარიც არის ი კურთხულიშვილი. ტყუილათ კი არ ეძახიან ხელს, ყმაწვილობაშიაც ევეთი იყო, ყოველ დღე რაიმე ხიფათს უნდა შემთხვევდა. ნეტარ ხსენებულ ლუარსაბ მეფეს ძალიან უყვარდა გულდადობისათვის, მაგრამ თან ყოველთვის ეშწიოდა, არა აიტყნოს რაო

— შეხედეთ, გენაცვა, შეხედეთ, როგორ და-

ლიან ანათებს ახლა კუდიანი ეარსკვლაეი... თითქო კული თანდათან უფრო ეფურჩქნება და უტყდელდება. გუშინ ასეთი არ იყო ნეტა იმისთანა თმები მქონდეს!, ნენე, ნენე! რა არის კუდიანი ეარსკვლაეი? — ჰკითხა გამდელს ელენემ. რომელიც დერეფნის ბოძს მოხვეოდა და კუდიან ეარსკვლავს შემკურებდა.

— ღვთისაგან მოვლინებული, ბატონიშვილო, მიუგო გამდელმა. ღმერთი ყოველთვის წინათვე გეცნობებს, როცა განსაცდელი მოგველის რამე.

— მაშ კიდევ რამე უბედურებას უნდა მოველოდეთ?

— არა, შენეირო, ეგ კუდიანი ეარსკვლაეი ჩვენ არაფერ ცულს არ გვიქადის; ჩვენთვის რამ იყოს მოვლინებული, მაშინ თავი ექნება ჩვენკენ; მაგას კი კული აქვს აქეთ.

ამ ლაპარაკში იყვენ, როდესაც აივანზე ამოვიდა სახლთ-ხუცესი და მიესალმა:

— აქა მშვიდობა!

— გაჰქრა, სახლთ-ხუცესო, ჩენი მშვიდობა! დღეს საქართველოს დელოფალი ვარ და, შეხე, ჩემს მამულში საიმედო სავანე ეერ მიპოვია.

— ღმერთი ჰუარავს საქართველოს და თქვენც დიდებულო დელოფალო! გულს ნუ გაიტყნო, მამისმინეთ: სუყველაფერი მზათ არის, როგორც თქვენ ბძანეთ. რაში თუმცა მცირეა, მაგრამ ერთგული და გამოცდილი კაცებისაგან არის შემდგარი. საჩინო თავის კაცებით გზაზე შეგვეყვარება. ზევ უთუოთ უნდა გავემზავროთ, ხმა დაეყარეთ, ვითომ უძოში აპირებთ სალოცავათ წაბძანებას.

— ბეგრი მტერი გვეყავს, თბილისი თათრებს უჭირავთ, არ გვიგძნონ! ვახსოვდეს, რომ შენ ხელშია ახლა საქართველოს მომავალი იმედი, ჩემი გიორგი!

— მეც მანდა ვარ, დელოფალო! მანამ ეერ მოვისვენებ, სანამ თქვენ ყველას საჩინოსთან არ დაგაბინავებთ.

— დედი! დედი! აბა, ყური დაუგდეთ, რა თქართველური ისმის. ცხენების ფეხის ხმა... თქვა ელენემ და შეშინებული დედას მიეკრა.

— გენაცვათ, ალაყაფის კარები ჩაკეტეთ! დაიძახა დელოფალომა.

— მეფის სახლობა ხელ-შეუხებელია! — შეძახა სახლთ-ხუცესმა და უნებლიეთ ხმალს ხელი ვაიკრა.

ამ ხმაურობაზე გამოავლიდა ბატონიშვილ გიორგის და ფეხშიშველა წითელი მოვის პერანგით გამოეკრა ოთახიდან. იმავე დროს ალაყაფის კარებ-

თან მოკვირდნენ ცხენოსნები. ერთი იმათგანი გადმოხტა. ლავამი გადაადგო ცხენს კისერზე, ზდაჲა იქ გაჩერებულიყვენ სხვები და თითონ მარდათ შვირბინა ვეზოში.

— ბედნიერი ვარ, რომ ვხედავ საქართველოს დედოფალს და ბატონიშვილებს. მიხარებია! სვიმონ მეფე ვაუთავისუფლებიათ, დიდებით შადის საქართველოში. გათავისუფლებულები არიან ქართველი ტყვეებიც, თან მოდევნებ ბატონს. ინებეთ მეფისა და საჩინოს წერილები, თქვა მახარებელმა და მიაწოდა დედოფალს ფარჩის ნაჭერში გახვეული წერილები.

— სვიმონი? ვაუთავისუფლებიათ?! — შეძახა დედოფალმა და ფერი წაუვიდა

— მანუჩარ, მამა? — ჰკითხა ელენემ და უნებლიეთ მიუახლოვდა ამის მომტანს, მაგრამ სახლთბუცესი ჩაღდა იმთ შუა და მკვახეთ უთხრა მანუჩარს:

— მერმე ვითომ შენ ავირჩია საჩინომ მახარობლათ, შენ დაგაბრა დედოფალთან ეს კეთილი ამბავი? შენი ძმა ყვარყვარეც, შენც ხომ მტრები ხართ სვიმონისა და საქართველოსი. საფრთხე ხომ არა დაგივარა მეფის სახლობსთვის?

— მანუჩარი ამ სიტყვებზე აერთო ხანჯალზე ხელდადებულმა წაიწია სახლთ-ხუცესისაკენ:

— მე?.. საქართველოს მტერი!..

— მაგრამ დედოფალი უკვე მოეგო გონებას, ხელით ანიშნა დაწყნარებულნიყვენ, გახსნა წერილები.

— სვიმონის წერილია! ესეც საჩინოს ხელია!.. გმადლობ, უფალო, რომ მომასწარამ ბედნიერებას! — თქვა დედოფალმა და მიუბრუნდა მანუჩარს:

— მანუჩარ, შვილო, შენ ჩემი გული სინარულით ადევნ, შენი სამსახური დაუეწიყარი იქნება ჩემგან.

ბატონიშვილი გიორგი გადახვდია მახარებელს. სახლთ-ხუცესს ცოტა შერცხვა თავის აჩქარებისა.

— მტრებისაგან შვიმინებულები ვართ, მაშინვე ვერ გვრდნ — მოითხოვა იმან ბოდიში. მაგრამ მანუჩარს აღარ ეცალა სახლთ-ხუცესისათვის: იმას თვალთ ევლარ მოეწყვიტა ელენესათვის, რომელიც ათრთოლებულა თითებით საკინძის შესკვნას ცდილობდა.

— აი, მოგახსენე, ბატონიშვილო, ეს კულიანი ვარსკვლავი ჩვენ ცუდს არას გვექადის მეთქი, მიუბრუნდა გამძვლი ელენეს და რაცა ნახა, მანუჩარი ანთებული თვლებით შეჭყურებდა ქალს და იმასაც თვალთ ევლარ მოეშორებია ვაჟაკისათვის, დაუშობა:

საკუთრათ თქვენ, ბატონიშვილო, სხვა ხარულსაც გვირდებია ეს ვარსკვლავი.

ამ სიტყვების გაგონებზე ქალს აღმა გადაჰკრა ლოყებზე, მორცხვით დახარა თავი, მანუჩარმა კი მაღლობის თვლით გადახედა გამძვლს.

თუმცა მაშინ სამცხე ცალკე სამთავროს შეადგენდა და ყვარყვარე ათაბაგი მტრულათ უყურებდა საქართველოს მეფეს, მაგრამ ხალხში მისელამსვლა, მოყვრობა და მოკეთობა, რასაკერევილია, არ იყო მოშლილი. საჩინოს რომ მოუვიდა სვიმონისაგან წერილი და სპარსეთიდან დაბრუნების ამბავი, მანუჩარა შემთხვევით იმის სახლში სტუმრობდა.

ბარათაშვილმა იცოდა, რა გაგიჟებთ უყვარდა მანუჩარს ელენე, ატყუბდა, რომ ელენესაც მოწონდა ეს ლურჯ-თვლებიანი ვაჟაკი და მახარობლათ ის ამოიჩინა: იმედ ჰქონდა, რომ ელენეს სურვილით გატაცებულნი მარდათ და ერთგულათ ასრულებდა მინდობილობას. ამას გარდა საჩინოს საკუთარი მოაზრებაც ჰქონდა: უნდოდა დაეახლოვებინა საათაბაგოს მეგობარე სვიმონ მეფის სახლობისათვის, რომ გაუადვილებინა მეფისათვის იმის ახრის განხორციელება, საქართველოს მოწყვეტილი ნაწილების შეერთება.

ბარათაშვილმა მანუჩარი რომ დედოფალთან გაისტუმრა, თითონ შეკრიბა რაზმი და სვიმონის შესაგებებლათ გაემგზავრა.

გ. ბარათაშვილი

(შემდეგ ქნება)

საქველ მოქმედო საქმე

«კვლის» რედაქციამ მიღწეულია ფოთიდან პავლე ალ. კალანდაძისგან შეგროვილი 4 მ. და 40 კ. ნინოშვილის ქმისწულის ასახრდელათ. შემომწირველთა სია: ალ. ჟურნალში 50 კ., ელ. შაფათაიამ 50 კ., მიხ. თურქიამ 50 კ., კ. ცერცვაძემ 60 კ., ქ. გიორგიძემ 50 კ., ვ. შაფათაიამ 50 კ., ლუტუ სიჭინავამ 20 კ., ას. ზუგდიდელმა 20 კ., ფარ. მიმიანოშვილმა 30 კ., დ. ხარბელიამ 20 კ., თეოდ. კონწარიშვილმა 20 კ., ალ. მამუკიამ 20 კ.

ამავე მიზნით აკვლის» რედაქციამ შეიტანა 1894 წ. 10 მ. და გადინდა პარტახის გონორარი 65 მან.

ზემოხსენებულთა ერთათ შეადგენს 79 მან. და 40 კაპ. ხოლო უწინდელ თანხასთან ერთათ სულ ნინოშვილის თანხა 218 მან. 40 კაპ. შედდა.

შესწორება: სტატიაში «კვლი» და მესამე დასაარის დაბეჭდილი:

ჩვენ უკვე თავი გაუყვით წარმოების უსრავშია? უნდა იყოს: ჩვენ უკვე თავი გაუყვით კაბატაღისტურა წარმოების უსრავშია?.

ხუთას მანეთიანი მუგება მარტის 2 ჰყვლა
ქვემოხსენებულს ბილეთებს.

№ სერიების.	№ ბილეთების.	№ სერიების.	№ ბილეთების.	№ სერიების.	№ ბილეთების.
11673	1	15765	13	15165	25
13651	1	17278	13	7477	26
4407	1	19350	14	1242,0	26
62-6	1	8242	14	19577	26
3686	1	2582	15	3837	26
18286	1	6141	15	3936	26
6049	2	12203	15	17191	27
9520	2	14410	15	10862	72
6117	2	13993	15	11911	27
2697	2	12945	15	2449	27
1035	3	11662	15	7513	28
11391	4	9133	15	7944	28
3596	4	15936	16	15058	28
18216	4	19523	16	656	28
12703	4	14298	16	6709	29
5329	4	10199	16	17380	29
12378	4	1703	16	3458	29
17700	4	2579	17	10652	30
18722	4	7978	17	15769	30
13923	5	68,3	17	401	31
10689	5	6281	17	11517	31
14475	5	16519	17	14357	31
5549	5	11878	18	8021	31
2399	5	4197	18	11617	31
1352	5	18479	18	19626	32
3733	5	8968	18	14850	32
1178	5	16552	18	1180	32
19833	6	188,47	18	18878	32
18563	6	14679	19	4201	32
10391	6	159,1	19	14345	32
4410	6	3596	19	12551	32
6729	6	18752	19	2587	33
6627	7	2435	19	1232	33
15815	7	14835	20	13860	33
4328	7	13925	20	10094	33
2181	8	6503	20	3027	34
19013	8	13642	21	7287	34
6614	8	4572	21	2204	34
9048	8	18701	21	10294	35
345	8	14417	21	9853	35
6601	8	5102	22	18209	35
7213	8	10537	22	2391	36
4208	8	4069	22	13565	36
15152	8	12616	22	2950	36
17959	9	11227	22	13658	36
7649	9	11963	22	12887	36
15086	9	11671	22	235	37
12378	9	6458	22	17725	37
42258	10	15603	23	12862	37
7015	10	4619	23	13762	37
7169	10	5918	23	2115	37
9680	11	12255	23	17540	37
16995	11	7401	23	15959	38
18105	11	14290	23	7902	38
17696	11	8509	24	1590	38
12821	11	10309	24	17701	39
13792	11	17622	24	11369	40
11871	11	5327	24	12773	40

8130	11	3392	24	14614	40
16265	11	19	24	16627	40
9293	11	13647	24	15364	40
15752	11	19826	25	10108	40
4532	11	18,87	25	4536	40
4233	12	13018	25	16801	41
1114	12	99,7	25	17713	41
9930	12	10096	25	8272	41
454	12	10444	25	3102	41
14686	12	8962	25	2108	41
14198	41	18781	43	12373	47
237	41	7007	43	16184	47
14084	41	3083	43	4620	48
16609	41	15385	43	19205	48
18385	41	9597	43	6898	48
15886	42	9282	44	15736	48
16826	42	4290	44	18845	48
7761	42	2013	44	18461	48
8077	42	14417	45	16356	49
272	42	3969	45	11302	49
7911	42	3102	45	16094	49
6187	42	3699	45	13904	49
5281	42	1018	45	1494	49
13680	42	3702	45	9218	49
9293	42	17,01	46	8661	50
9976	42	17270	46	15345	50
5851	42	19368	47	16917	50
4641	43	38,8	47	17954	50
4888	43	19973	47		

ტრეზორში ამოვიდა და გაუქმდა ქვემოხსენებული ბილეთები.

3211	346	11943	18806	19501
2452	419	7111	9394	17941
16377	8515	11622	6724	16543
19292	6667	6090	19062	16155
11145	1539	10178	15626	5959
8495	18371	7010	9463	16529
1325	19847	5305	7601	18222
18757	14541	11210	8935	1179
19327	9247	9644	16866	6318
11511	3134	19355	9773	13204
13241	16440	18153	220	6464
12809	7662	6021	6604	5725
4394	15565	12125	12268	10441
7748	4849	6823	19164	7501
17256	14178	10316	15882	17913
12765	16381	18627	12021	12667
16620	5460	15301	10965	16639
7723	18123	14250	17498	15238
19749	9534	72	10079	11434
14016	10938	11102	4327	16081
850	5559	392	9574	17009

15903.

ტრეჯორ-გამომცემელი ან. თ.-წერეთლისა.

განცხადებანი

სათავად-ზნაურთა ბანკის თეატრში

ქართული ხორღი

მარტის 10 ი. თ. რატელის ლიტერატურაში

ქვიას 12 მარტს გამართავს

კონსერტს

ორ განყოფილებათ. ხორა შესარულებს სრულეზით ახალს ხმებს საქართველოს სხვა-და-სხვა ადგილებში შეკრებილს. მესამე განყოფილებათ იქნება წარმოდგენილი ერთ-მოქმედებიანი კომედია

აყალ-მაყალი კალაქმარს შუა,

რომელშიაც მონაწილეობას მიიღებენ: ქ-ნი საფაროე-აბაშიძისა და ბ-ნი: ე. აბაშიძე და გვეფ-ვანიშვილი.

დასაწყისი 8 1/2 საათზე.

ადგილების ფასი ჩვეულებრივია.

შეპრეშუმეთა პირველი ამხანაგობა ქუთ. გუბერნაში ამით აცხადებს, რომ ვისაც სურს რაიმე საქმე იქონიოს ამხანაგობასთან, ან მხანაგათ ჩვეწეროს, წილის ბარათი მიიღოს, ჭის თესლი იყიდოს და სხ., უნდა მიმართოს ხონში, ან ქუთაისში ძმ. წერეთლების წიგნის მაღაზიას, ან კუხში იქაურ ბანკს. ამხანაგობა ყიდის ერთ კოლოუ თესლს (7 მისხალს) სამ მანეთათ. ამხანაგებს, აგრეთვე მათ, ვინც ნაღდ ფულზე ერთათ ათ კოლოფს იყიდის, უფრო იაფათ დავითობათ. კოლოფებს ამხანაგობის ბეჭედი აკრავს.
ამხ: ნაგ. მმართველი ნ. წერეთელი

მოსამზადებელი კლასები და მათი დანიშნულება.

მათეობის ნება-დართივით მდგომარე წლის პირველ მარტიდან ვაარსებ ქ. თფილისში მოსამზადებულს კლასებს. ელათ ვრაც გვეუზიარო ქართველს საზოგადოებას აზრი და დანიშნულება ჩემმიერ დარსებულის სასწავლებლისა. აზრი მისის დარსებობისა არის: მომზადება ყმაწვილებისა საშუალო და სხვა სასწავლებელთა მოსამზადებელსა და პირველს კლასში მისაღებათ. მაგრამ, მომზადებულ არის და მომზადებულ: ზოგი ისე ამზადებს ყმაწვილს, რომ წინ მდებარე პროგრამის გაზვირების მეტს არას დასდებს და ბოლოს ის მოხდება ხოლმე, რომ ყმაწვილი თუმცა კი მიიღეს საბელწიფო სასწავლებელში, მაგრამ სრულებით მოუზმადებელი ყოფილა საშუალო სასწავლებლის სწავლისათვის! შედეგი ამ გეარის ერთ-მხრივის მომზადებისა უმეტეს შემთხვევაში ერთია: ყმაწვილი ევრ იტანს სწავლის სიძინელს და უდროვით ესაღებება შკოლას... აზრი ჩვენი კლასებისა უფრო ვრცელია: მიცეთ ყმაწვილებს

იმდნათ საფუძელიანი სწავლ-აღზრდა, რომ ისინი არათუ მიღებულ-იყვენ საშუალო სასწავლებლებში, არამედ შემდეგის, უფრო ძნელისა და რთულის სწავლის დაძლევა შეიძლონ...

ეს არის ერთი უმწელესი საქმე პედაგოგისა, მაგრამ, ჩვენ მიანიც იმედი გვაქვს განხორცილება სწავლის, იმ დიდს საფუძელის შემოღებით, რომელსაც ეწოდების სავსეა კლასში, სადაც მოსწავლენი დანიშნულნი არიან იმის-და-მისხედით, თუ რა საგანი უყვთ იცან.

შეგორდებათ მიიღებინა ყმაწვილები არა ნაკლებ შეიღისა და არა უფროს თორმეტის წლისა. სასწავლებელში იქნება სამი განყოფილება: პირველი ორი განყოფილება მოამზადებს ყმაწვილებს საშუალო სასწავლებლის მოსამზადებელი კლასისათვის, ხოლო მესამე — პირველი კლასისათვის. სწავლა დიწყება ზამთრობით დილის ცხრა და ზაფხულობით დილის რვა საათზე. თითოეულს განყოფილებაში იქნება ექვს-ექვსი ორმოც წამიანი გაკვეთილი. მიღება მოსწავლეთა და სწავლა, დიწყო პირველ მარტიდან. სწავლის ფასი შეგარდმათევი წ მანეთი უნდა შემოიტანოს.

როცა მოსწავლეთა რიცხვი 80-ს მიანიც მიალწევს, შკოლა გადაკეთდება ექვს განყოფილებათ. შკოლა იმყოფება ვერაზე, სალდათის ქუჩაზე, ფოსტის ცხენების სადგურის პირ-და-პირ ივანე ენი-კოლოფოვის სახლებში, № 7.

ა. პ. რისკომანუელი

ქართველთა ამხანაგობისაგან

პასუხათ ქუთაისიდან მიღებულის წერილისა და ყოველთა-საცნობლათ ეაცხადებთ, რომ თ. აკაკი წერეთლის უკვე დაბეჭდილისა და დაუბეჭდავის ნაწერების ცალკე გამოცემა შესყიდული აქვს ქართველთა ამხანაგობას 1892 წ. ოქტომბრის 16-ს ნოტარიუსის წყით ხელ-შეკრულობის ძალით. ვინც ამ ამხანაგობას ნება-დაუთოველათ გამოცემს შემოსხენებულის ავტორის ნაწერებს, სამოქალაქო პასუხის გებაში მიეცემა.

კაბინეტი კვილის ექიმთა

ვ. ი. ჭიჭინაძისა და ქ-ნის ქ-სს. დ. ილა-რიონოვისა,

მისიელ ქუჩა, სასლი კარუხესი, 79,

აქედმოუფს მიიღებენ დილის 9—3 და საღამოს 4—7 საათამდე.

„ივერია“

გამოვა 1895 წელსაც
იმავე პროგრამით, როგორც წინად.

ფასი გაზუთისა:

12 თვეთ	10 მ.—	6 თვეთ	6 მ.—
11 "	9 " 50 "	5 "	5 " 50 "
10 "	8 " 75 "	4 "	4 " 75 "
9 "	8 " — "	3 "	3 " 50 "
8 "	7 " 50 "	2 "	2 " 75 "
7 "	6 " 25 "	1 "	1 " 50 "

საზღვარ-გარეთ დაბარებული ელირება 17 მან. მთელის წლით. სოფლის მასწავლებელთ „ივერია“ მთელის წლით დაეთმობათ 8 მან.

თუ ტულისში დაბარებული გაზეთი ტულისს გარეშე აღრესზე შეეკაოა ენაშენ, უნდა წარმოადგინოს რედაქციაში 1 მან.; ხოლო თუ ტულისის გარეშე ხელის მომწერელი ერთის ადგილიდან მეორეში გადავიდა, უნდა წარმოგზავნოს ორი აბაზი.

ფასი განესაჯებას

მეოთხე გვერდზე, თითო ჯერ სტრიქონი 8 კაპ.

პირველზე—16 კაპ.

გაზეთის დაბარება შეიძლება შემდეგი ადრესით:

ქ ფ ი ლ ის ი,

„ივერიის“ რედაქცია

ნიკოლოზის ქუჩა, 21.

„ქართულთა შორის წერა-კითხვის გამოც. საზ.“ განცუდარა,

სასახლს ქუჩა, პანკის ქარვასლა

საფოსტო ადრესი.

ТИФЛИСЬ. Редакция „ИВЕРΙΑ“.

სამუცენიერთო და სალიტერატურო ნახატებიანი გაზეთი

„კ ვ ა ლ ი“

გამოვა 1895 წელს ყოველ კვირაში ერთხელ ერთიდან სამ თაბახამდის

რედაქცია ყოველ ღონისძიებას ხმარობს გააუმჯობესოს შინაარსი და სახე გაზეთისა, ამ განზრახვით მან დაიბარა პეტერბურგიდან მრავალი საუკეთესო ცინკზე და სპილენძზე მოჭრილი მხატვრობა.

გაზეთი წლიურად ღირს გაუგზავნელად 7 მანეთი, ხოლო გაგზავნით 8 მანეთ. ნახევარის წლის გაუგზავნელად 3 მან. 50 კაპ., გაგზავნით 4 მანეთ. სამი თვისა გაუგზავნელად 2 მანეთ, გაგზავნით 3 მანეთ. თითო ნომერი აბაზათ. ხელის მომწერლებს წლის ფული შეუძლიათ ნაწილ-ნაწილათ გამოგზავნონ.

ხელის მოწერა მიიღება

ტფილისში არწრუნისეულ ქარვასლაში: „ქართულ სახალხო-სამკითხველოში“, „წერა-კითხვის საზოგადოების კანცელარიაში“ და თეთი „კვალის“ და „ჯეჯილის“ რედაქციაში. (Артиллер. ул. д. Тамашева, волежъ кадетскаго корпуса).

ქალაქს გარეშე ხელის-მომწერთა შეუძლიათ მიმართონ: ქუთაისში: თ. კორ. ბეჟან. ლორთქიფანიძეს და ვ. ბეჟანოვიშვილისა და ძმათ წერეთლები წიგნის მაღაზიებში:—საოქუში: მათე ნიკოლაძის ტურნალ-გაზეთის სააგენტოში და პავლიოვში გერ. კალანაძესთან. —თიანეთში: ივ. თ. ჩიბალაშვილს.—გორში: ზაქარია დავითაძესთან და ევ. ფურცელაძესთან—ჭიათურაში: თედორე კიკვაძესთან ევ. რაძაშვილს: თ. ხუსტიკაძესთან, —ახალციხეში და ოსურგეთში: კ. თეატრიკაძესთან.—ჩოხატაურში: მის. ჯიბლაძის წიგნის მაღაზიაში. —სასურგეთში: ყარაამან ჩხვიძესთან.—თელავში: მ. ცისკარაშვილთან.

ვინც „კვალს“ და „ჯეჯილს“ ერთათ დაიბარებს, მათთვის წლიურათ ელირება გაუგზავნელათ 10 მან., ხოლო გაგზავნით 12 მან. კერძო განცხადება დაისტამბება სხვა-და-სხვა ენაზე.